

تحلیل اثرات فعالیت های اقتصادی زنان در پایداری محیط زیست نواحی روستایی

(مطالعه موردی: دهستان لوداب شهرستان کهگیلویه و بویر احمد)

وحید ریاحی^{۱*}

Riahi@khu.ac.ir

فرهاد جوان^۲

حورماه پوردیان^۳

فاطمه موسی زاده^۳

چکیده

زمینه و هدف: در بیست و یکمین اجلاس ریو، زنان به عنوان یکی از گروه های اصلی در دستیابی به توسعه پایدار در نظر گرفته شده اند. براساس خط مشی اقدام در اجلاس ریو، سیاست هایی که زنان و مردان را به طور یکسان در بر نگیرد، در بلندمدت موفق نخواهد بود. مقاله حاضر با هدف تحلیل اثرات فعالیت های اقتصادی زنان در پایداری محیط زیست نواحی روستایی شهرستان بویراحمد انجام شده است.

روش بررسی: تحقیق حاضر، توصیفی - تحلیلی است و جامعه نمونه ۶ روستا از دهستان لوداب است. از این رو جمعیت زنان روستایی شهرستان بویراحمد در سرشماری سال ۱۳۹۰ شامل ۱۲۰۵۹۱ نفر جامعه اصلی تحقیق را تشکیل می دهد. جامعه نمونه تحقیق نیز ۲۵۰ فعال اقتصادی زنان روستایی که در امر تولید مشارکت داشته اند، به صورت تصادفی در روستاهای منتخب تعیین شده است. جمع آوری داده های تحقیق علاوه بر بررسی های کتابخانه ای، از طریق مطالعات میدانی و پرسشنامه تهیه شده است. در نهایت تحلیل داده ها براساس نرم افزار Spss صورت گرفته است.

یافته ها: یافته های نشان داد که نخست متناسب با افزایش نیروی کار زنان در فعالیت های اقتصادی روستایی و تولید محصولات کشاورزی و دامی بر میزان پایداری نواحی روستایی افزوده می شود.

نتیجه گیری: سپس بررسی ها نشان داد که پایداری محیط زیست نواحی روستایی به نسبت فاصله از مرکز شهرستان ارتقاء می یابد و در نهایت در میان روستاهای مورد بررسی روستاهای دهنو و حیدرآباد سفلی در بالاترین سطح و روستاهای ده چل دم لوداب، آزادی و قلندری در سطح متوسط و روستای آبمورد در پایین ترین سطح قرار داشته است.

واژه های کلیدی: زنان روستایی، اقتصاد روستایی، اکوسیستم های روستایی، محیط زیست روستایی، پایداری محیط زیست.

۱- دانشیار جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران. * (مسئول مکاتبات)

۲- دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.

۳- دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.

Analysis of Women's Economic Activity on Rural Areas Environmental Sustainability

(Case Study: Rural District Ludap, Kohgiluyeh and Boyer Ahmad)

Vahid Riahi ^{1*}

Riahi@khu.ac.ir

Farhad Javan ²

Hormah Pourdian ³

Fatemeh Mousazadeh ³

Abstract

Background and Objective: In twenty-first Rio Summit, women were considered as one of the main groups in achieving sustainable development. According to action policy at Rio summit, those policies which not treat men and women as same will not be successful in the long run. This paper aims to analyze the effects of the economic activities of rural women in environmental sustainability in rural areas of Boyer Ahmad.

Method: The present study is analytical-descriptive and sample size is six villages in Ludap district. Hence the rural female population in Boyer Ahmad in 2011 census included 120,591. The samples consisted of 250 economically active rural women who were involved in the production which were randomly selected. In addition to the survey research data collection library, through field studies and questionnaires have been prepared. The data analysis was done by software Spss.

Results: The results showed that the prime proportional to the increase in female labor force in rural economic activity and production of crops and livestock on the sustainability of rural areas will be added.

Conclusion: The results showed that the environmental sustainability of rural areas is improved with more distance from the city center finally, among the surveyed villages Dehnoo and Hyderabad Sofla were at the highest level and those Dahchel Ludap, Azadi, Ghalandari were in moderate level and Abmored village was at lowest rate.

Keywords: Rural Women, Rural economy, rural ecosystems, rural environment, environmental sustainability.

1- Associate Professor Geography and Rural Planning, University Khwarizmi, Tehran, Iran.* (*Corresponding Author*)

2- PhD Graduate of Geography and Rural Planning, University Khwarizmi, Tehran, Iran.

3- MSc Graduate of Geography and Rural Planning, University Khwarizmi, Tehran, Iran.

زمینه و هدف

در سال های اخیر، بحران زیست محیطی را با هیچ مشکل جهانی دیگر، نمی توان مقایسه کرد. در واقع تاکنون هیچ مشکلی این چنین بر تمام مسائل عصر و سیاره ما، اثرگذار نبوده است (۱). بدون شک بحران های زیست محیطی معاصر، زاینده اندیشه های مادی نگر، توسعه طلب، سلطه جو و پیامد ناگوار اشتباهی سیری ناپذیر رهبران سیاسی، مدیران اقتصادی و در یک کلام معلول کژ اندیشی یا جهالت عملی انسان در جهان است (۲). در همین راستا در سال ۱۹۷۱، سازمان ملل، سمیناری در خصوص محیط زیست و توسعه در شهر فونکس سوئیس برگزار کرد. در این اجلاس، ریشه ی مسائل زیست محیطی در فقر و صنعتی شدن شناخته شد. این موضوع در اجلاس استکهلم سوئد در ۱۹۷۲ نیز دنبال شد. سرانجام در سال ۱۹۸۷ کمیسیون برانتلند، دغدغه ی محیط زیست را با مفهوم توسعه پایدار در هم آمیخت (۳).

توسعه پایدار فرآیندی است که با سازماندهی و تنظیم رابطه انسان و محیط و مدیریت بهره برداری از منابع و محیط زیست، دستیابی به تولید فزاینده و مستمر، زندگی مطمئن، امنیت غذایی، عدالت و ثبات اجتماعی و مشارکت مردم را تسهیل می نماید. بدین ترتیب، حفاظت و نگهداری منابع با رویکرد رفاه پایدار و برابری نسل های حاضر و آینده در جهت بهره برداری بهینه از ذخایر سرمایه ای را می توان هسته مرکزی توسعه پایدار محسوب نمود (۴). به عبارتی، مسئله حفاظت از محیط زیست و منابع آن، یکی از ابعاد مهم توسعه پایدار است که سایر ابعاد توسعه در ارتباط مستقیم و غیر مستقیم با این بعد قرار دارد (۵). با توجه به این که در دنیای کنونی محیط زیست به صورت بسیار گسترده در حال تخریب است، فرهنگ سازی در جهت صیانت از محیط زیست مبتنی بر توسعه پایدار ضروری است. مشارکت فعال زنان در جهت نهادینه کردن فرهنگ زیست محیطی و ضرورت ایجاد بسترهای لازم جهت نیل به توسعه پایدار امری است که جهانیان آن را پذیرفته و بر آن تأکید دارند (۶). با توجه به دیدگاه های موجود در زمینه زنان و توسعه، بهبود و جایگاه و ارتقای شاخص های زنان در فرآیند توسعه

ضروری است. چنان که در چشم انداز توسعه کشور در افق ۲۰ ساله، ارتقای نقش و جایگاه زنان در توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و زیست محیطی کشور از جمله اهداف و سیاست های کلی محسوب می شود (۷). در واقع زنان، فرهنگ سازان توسعه پایدار به شمار می آیند. حضور کارآمد و فعال زنان و نیز توانمندسازی آن ها در چارچوب بهبود سطح زندگی، مشارکت در تصمیم گیری های کلان توسعه و دستیابی آن ها به جایگاه برابر در پرتو رشد اقتصادی و اجتماعی و نیز آموزش مسائل زیست محیطی باعث می شود که فرآیند آموزش و در نتیجه حفاظت از محیط زیست تا درونی ترین لایه های اجتماع نفوذ کرده و بدون متحمل شدن هزینه های مازاد به طور غیرمستقیم بسیاری از افراد جامعه آموزش دیده و با توجه مسئولیت چند سویه زنان و نیز نقش آن ها در تربیت نسل های آینده، فرهنگ زیست محیطی نهادینه شود (۸).

در این بین، مناطق روستایی به منظور تأمین معیشت و نیازهای خود، وابستگی بالایی به منابع طبیعی دارد (۹). بنابراین پایداری زیست محیطی این مناطق، در تحقق اهداف توسعه ملی به منظور مقابله با بیابان زایی و خطرهای ناشی از خشکسالی ها، مقابله با فرسایش و تخریب خاک، حفظ و نگهداری منابع طبیعی و نیز خرده اقلیم ها، حائز اهمیت می باشد (۲). این در حالی است که محیط زیست بسیاری از روستاهای کشور با تهدیدات شدیدی از قبیل گسترش بیابان، تخریب جنگل ها و مراتع، تغییر کاربری اراضی زراعی، پایین رفتن سطح سفره های آب زیرزمینی، رانش زمین و غیره مواجه اند (۱۰). با توجه به معضلات موجود در روستاهای کشور و چالش های زیست محیطی که بدان اشاره گردید، ضرورت و اهمیت انجام ارزیابی وضعیت محیط زیست در مناطق روستایی، قبل از هر گونه برنامه ریزی، آشکار است. این بدان معناست که لزوم برنامه ریزی دقیق و بهره گیری از راهبرد ها و راهکارهای مناسب توسعه نظام زیست محیطی روستایی با توجه به شرایط و ویژگیهای هر منطقه، به طور فزاینده ای احساس می شود. با توجه به این موضوع که در روستاها زنان روستایی نقش بسیار

مهم و تعیین کننده ای در روند توسعه روستایی ایفا می نمایند و آنان از نقطه نظر اقتصادی، تولید کننده بیش از نیمی از مواد غذایی ای هستند که در مناطق روستایی تولید می شود بنابراین می توان گفت زنان، در واقع، مدیران اقتصاد خانواده های خود بوده، بسیاری از فعالیت های مرتبط با آماده سازی، نگهداری و فراوری مواد غذایی را بر عهده داشته و در امور مربوط به نگهداری از دامها، تهیه مواد غذایی، جمع آوری سوخت و مدیریت اقتصاد خانوار نقش عمده و اساسی ایفا می نمایند. بیش تر نیروی کار کشاورزی در مراحل بعد از برداشت را زنان تشکیل داده و از بعد اجتماعی نیز به جز اینکه نیمی از جمعیت جوامع روستایی را به خود اختصاص می دهند، در فرآیند مشارکت و تصمیم گیری و فعالیت های اجتماعی نقش مهم و به سزایی را بر عهده دارند (۱۱).

در واقع امروزه، اهمیت توسعه روستایی و نقش حیاتی آن در توسعه و پیشبرد کشورها و به ویژه کشورهای در حال توسعه بر هیچ کس پوشیده نیست و به باور کارشناسان و دست اندرکاران امر، تحقق این مهم در گرو توسعه منابع انسانی است. به همین اعتبار، اولویت رشد و توسعه منابع انسانی بر سایر وجوه توسعه روستایی، امری انکارناپذیر می باشد. به همین اعتبار، اولویت رشد و توسعه منابع انسانی بر سایر وجوه توسعه روستایی، امری انکارناپذیر می باشد. به بیان دیگر، توسعه منابع انسانی، عامل کلیدی و پیش شرط ضروری برای دستیابی به توسعه پایدار روستایی به شمار می رود. در دنیای کنونی نیز، رسیدن به اهداف توسعه، بدون استفاده از ذخیره عظیم زنان، امری غیرممکن خواهد بود (۱۲). مشارکت زنان همراه مردان در تمامی مسائل نشان پذیرش برابری ارزش انسانی همه آحاد جامعه می باشد که با همدیگر در امور مختلف همکاری نموده و از طریق آن دست به تحول می زنند و تغییراتی مثبت را به وجود می آورند که برای آینده کل جامعه می تواند مفید و مؤثر باشد (۱۳). به عبارت دیگر مشارکت زنان در تمامی زمینه های زندگی اقتصادی و اجتماعی یکی از مهم ترین عوامل دست یابی به توسعه پایدار روستایی بوده، و ضرورتی بنیادین دارد. از طرف دیگر زنان نسبت به مردان به دلایل خاص روانشناختی و

الگوهای رفتاری، نابودی محیط زیست را زودتر درک کرده و نسبت به آن واکنش نشان می دهند. از این رو برنامه ریزان توسعه در سال های اخیر به نقش زنان در توسعه و به خصوص توسعه پایدار روستایی توجهی فراوان مبذول داشته اند (۱۴). باید توجه داشت که بیشترین ارتباط زنان با محیط در روستاهاست، این ارتباط به شکل فعال و گسترده ای است، عمده ترین فعالیت های زنان در استفاده از منابع طبیعی در فعالیت های کشاورزی و دامداری تجلی می یابد که تابعی از فعالیت های زنان روستایی و عشایری است. آنان در کارهای مربوط به کاشت، داشت و برداشت، فرآوری و فروش محصولات کشاورزی نقش عمده ایفا می کنند. در فعالیت های دامپروری نیز چه زمانی که نگهداری دام و تهیه محصولات آن به گونه ای معیشتی صورت می گیرد و چه زمانی که تولید بیشتر جهت عرضه به بازار مصرف باشد، وظیفه اصلی نگهداری، نظافت، انتقال فضولات، تیمار و تغذیه دام، تهیه شیر و فرآورده های لبنی و تهیه سوخت از مواد زاید دامی بر عهده زنان است. هم چنین در فعالیت های پرورش کرم ابریشم و زنبور عسل زنان نقش مهمی ایفا می کنند، بدین ترتیب می توان گفت آن ها بهره برداران اصلی منابع بوده و بیش ترین تماس را با طبیعت دارند. در برخی از کشورها آفریقایی، زنان ۸۰ درصد کارهای مربوط به امور خانواده و تهیه مواد اولیه مورد نیاز مانند تهیه آب، چوب، زراعت برای تغذیه و مصارف روزانه خانواده را انجام می دهند. از این رو برای اینکه بتوان عرصه محیط زیست را حفظ کرد آموزش زنان بسیار اساسی است (۱۵) و در این صورت است که می توان نقش های حفاظتی و حمایتی از این منابع را به آنان سپرد.

در مباحث پیرامون مدیریت منابع طبیعی و پایدار محیط زیست، زنان روستایی از دید برنامه ریزان و سیاست گزاران به عنوان یکی از گروه های هدف مد نظر بوده و توانمندسازی آنان و زمینه های جلب مشارکت شان به عنوان بخش عظیمی از نیروهای انسانی ساکن روستاها از رؤس برنامه های مورد نظر سازمان های توسعه در کشورهای مختلف می باشند (۱۶). مطالعات بر این نکته تکیه دارند که آگاهی زنان در مورد محیط

تا چه میزان در پایداری محیط زیست روستاهای شهرستان بویراحمد مؤثر است؟

پایداری به یک تلاش مداوم برای حفظ توانایی بقا و جلوگیری از شکست و انقراض اطلاق می گردد (۱۷). پایداری به عنوان وجه وصفی توسعه، وضعیتی است که در آن مطلوب بودن و امکانات موجود در طول طمان کاهش پیدا نمی کند و از کلمه sustener (sus) یعنی از پایین و tener (تندر) یعنی نگه داشتن (به معنای زنده نگهداشتن است که بر حمایت یا دوام بلند مدت دلالت دارد (۱۸). توسعه پایدار به مفهوم مدیریت یکپارچه پایداری اکولوژیکی و توسعه اقتصادی، اجتماعی به منظور دستیابی به بهبود شرایط انسانی می باشد که پس از پنج دهه چالش های نظری و علمی در زمینه توسعه پا به عرصه اندیشه و عمل در جوامع انسانی گذاشته است. با بروز ضایعات زیست محیطی در سطح جهانی و کاهش عمومی سطح زندگی مردم در طی چند دهه گذشته رهیافت توسعه پایدار از سوی سازمان ملل مطرح و به عنوان دستور کار قرن ۲۱ در سطح بین المللی منطقه ای و محلی تعیین شد (۱۹).

و بنابراین رویکرد محافظه کارانه آنان امری ذاتی نیست که برخاسته از زن بودن آنها باشد. به نظر می رسد این امر ریشه در نقش ها و وظایف کاری آنان دارد که با منابع طبیعی جهت بقاء در ارتباطی تنگاتنگ است. بنابراین با توجه به اهمیت مطالب فوق، هدف کلی این مقاله بررسی نقش و اهمیت فعالیت اقتصادی زنان در پایدار محیط زیست روستایی است که از طریق بررسی مواردی همچون مشارکت زنان، توسعه روستا، پایداری و زنان و توسعه پایدار روستایی مورد بحث قرار می گیرد. هدف اصلی تحقیق حاضر تحلیل اثرات فعالیت های اقتصادی زنان در پایداری محیط زیست نواحی روستایی شهرستان بویراحمد است، همچنین به دنبال شناسایی اقدامات منجر به ناپایداری محیط زیست از سوی زنان روستایی، شناسایی موانع و تنگناهای مرتبط با آموزش زنان روستایی در زمینه پایداری محیط زیست و بررسی دلایل گرایش یا عدم گرایش زنان به جایگزینی سوخت های فسیلی با سوخت های سنتی است. بنابراین سوال اساسی قابل طرح که محور این تحقیق نیز قرار دارد، این است که فعالیت های اقتصادی زنان،

جدول ۱- اصول نگرش ها قدیم و جدید به پایداری محیطی (منبع: (۲۰))

اصول نگرش جدید	اصول نگرش قدیم
عملیات صورت گرفته بر پایداری تاثیر می گذارند	اقدامات جامعه با نگرش تسلط بر محیط صورت می گیرد
نگاه بلند مدت و جهانی به منابع	نگاه کوتاه مدت و محلی به منابع
محیط دارای کارکردی بیولوژیکی و اکولوژیکی است	محیط دارای کارکردهای مکانیکی و شیمیایی است
محیط سیستم است و تفکر کلان نگر می طلبد	محیط مجرد است و مسائل آن با تفکر جزنگر تبیین می شود
محیط پویاست	محیط ایستاست
علوم اجتماعی	علوم طبیعی
به پایداری محیط زیست توجه می شود	به عملکرد محیط زیست توجه می شود

"استراتژی حفاظت از منابع طبیعی" استفاده شد و از طریق گزارش موسوم به "آینده مشترک ما" که گزارش برون ت لندن نیز نامیده می شود و توسط کمیسیون محیط زیست و توسعه سازمان ملل تهیه شده، به طور گسترده ای اشاعه یافت. براساس تعریف این گزارش، توسعه پایدار توسعه ای است که نیازهای

مفهوم توسعه پایدار در کشورهای مختلف به روش های گوناگون تعریف، درک و تفسیر شده است. این تفاوت ها، تنوع در شرایط زیست محیطی، اقتصادی، اجتماعی و سیاسی را منعکس می کنند. واژه پایداری نخستین بار در سال ۱۹۸۰ در گزارش انجمن بین المللی حفاظت از منابع طبیعی (IUCN) تحت عنوان

به طور تصادفی نمونه‌گیری به عمل آمد. برای بررسی و تجزیه و تحلیل اطلاعات و داده‌ها، از آزمون‌های معناداری استفاده شده است. که برای بررسی مؤلفه‌ها از آزمون همبستگی اسپیرمن و برای آزمون معناداری رابطه از t-test تک نمونه ای که همه این مراحل با استفاده از نرم افزار Spss انجام شد. با توجه به نسبت سهم هر طبقه و براساس توزیع جغرافیایی مناسب در هر روستا، نسبت به جمع آوری اطلاعات به صورت تکمیل پرسشنامه اقدام شد. جدول ۲ اسامی روستاهای منتخب و تعداد زنان نمونه‌گیری شده در هر روستا دهستان لوداب بخش لوداب شهرستان بویراحمد را نشان می‌دهد.

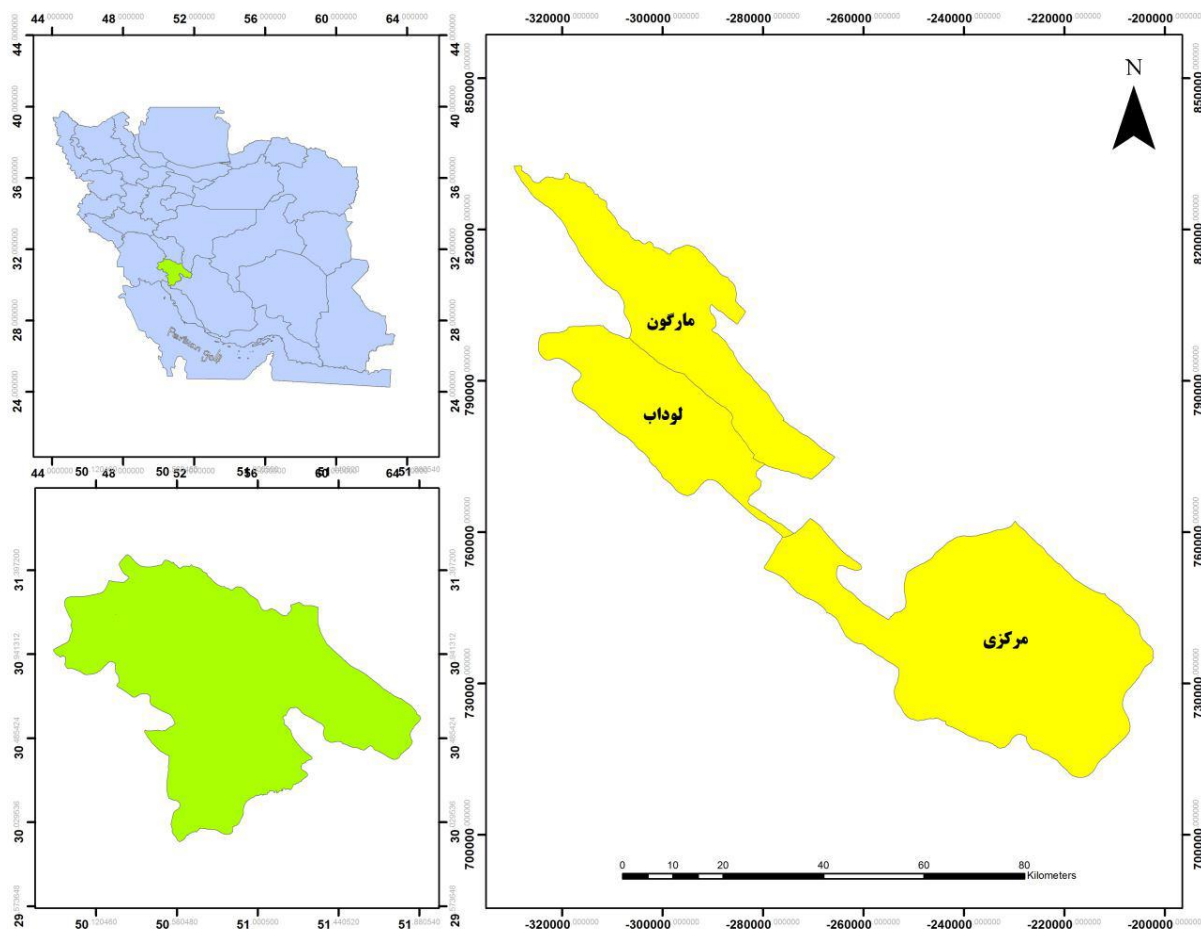
محدوده مورد مطالعه

استان کهگیلویه و بویراحمد در امتداد رشته‌کوه‌های زاگرس قرار دارد. این رشته‌کوه‌ها در ادامه مسیر شمال غرب به جنوب شرق خود در نیمه غربی ایران، این استان را نیز دربر می‌گیرند. وسعت این استان بالغ بر ۱۴ هزار و ۲۶۱ کیلومتر مربع است. استان کهگیلویه و بویراحمد منطقه‌ای کاملاً ناهموار است و فقط حدود یک پنجم آن را دشت تشکیل می‌دهد. استان مذکور از غرب به خوزستان، از شمال به چهارمحال و بختیاری، از شرق به شیراز و اصفهان و از جنوب به بوشهر محدود می‌شود (۲۴). بخش لوداب که در جنوب غربی استان کهگیلویه و بویراحمد قرار گرفته است، یکی از بخش‌های زیبای شهرستان بویراحمد و استان است که در ۱۲۰ کیلومتری مرکز استان یعنی یاسوج واقع شده است. این بخش بین مدارهای ۲۹ درجه و ۵۲ دقیقه و ۳۱ درجه و ۲۶ دقیقه شمالی در نصف النهارهای ۴۹ درجه و ۵۵ دقیقه و ۵۱ درجه و ۵۳ دقیقه شرقی قرار دارد. لوداب از شمال با بخش مارگون، از شرق با بخش سرفاریاب، از غرب با بخش چاروسا و از جنوب با شهر دهدشت هم جوار است. این بخش دارای ۲ دهستان مرکزی و چین بوده، و دارای ۱۳۰ روستا است.

نسل‌های کنونی را بدون از خدشه وارد کردن به توانایی نسل‌های آینده درتامین نیازهایشان برآورده سازد. واندا شیوا (۱۹۸۹) معتقد است که اکثر تحقیقات در مورد زنان و محیط زیست، روی زنان به عنوان قربانیان به ویژه تخریب محیط زیست متمرکز شده‌اند، در حالی که در کنار این دیدگاه، توجه به بازشناسی نقش زنان در مدیریت منابع پایدار، مهم است. براساس مطالعات بسیاری که انجام شده است، زنان روستایی قسمت زیادی از کارهای کشاورزی را برعهده دارند. در مورد محیط زیست می‌توان کارکرد زنان را از طریق نقشی بررسی کرد که زنان درمسئله آب و خاک دارند (۲۱). بحث پایداری و روندهای توسعه یا توسعه پایدار ریشه درمطالعات زیست‌شناسان و محیط‌شناسان دارد و برای اولین بار از سوی متخصصان بخش انرژی مطرح شده است (۲۲-۲۳).

روش بررسی

این تحقیق بنا بر هدف کاربردی است و روش انجام آن توصیفی-تحلیلی است. به منظور دستیابی به اطلاعات مورد نیاز جهت سنجش متغیرهای مورد تحقیق، از روش‌های پیمایشی و اسنادی بهره گرفته شده است. در بخش اسنادی، از طریق مطالعه کتابخانه‌ای به جمع‌آوری ادبیات و مبانی نظری تحقیق پرداخته و در بخش کمی به تحلیل داده‌های به دست آمده از پیمایش میدانی و از فن پرسشگری و ابزار پرسشنامه بهره گرفته شده است. جامعه آماری در این تحقیق، زنان روستاهای دهستان لوداب (۶ روستا) در شهرستان بویراحمد است. جهت تعیین تعداد نمونه از جدول مورگان استفاده شد که بر اساس آن، تعداد نمونه‌ها ۲۵۰ نفر، تعیین شد که این تعداد پرسشنامه در میان زنان روستاهای نمونه توزیع شد. برای سنجش پایایی پرسشنامه از آلفای کرونباخ استفاده شد. که ضریب آن ۰/۷۰۹ محاسبه شد. در این پژوهش از روش نمونه‌گیری تصادفی در دسترس استفاده شده است. بدین ترتیب که با مراجعه به روستاهای محدوده مورد مطالعه، از زنان روستایی

نقشه ۱- موقعیت جغرافیایی محدوده مورد مطالعه

جدول ۲- اسامی روستاهای منتخب و تعداد زنان روستایی نمونه گیری شده (منبع: (۲۵))

روستا	تعداد خانوار	جمعیت	تعداد نمونه
آبمورد	۱۳۱	۶۲۰	۷۵
حیدرآباد سفلی	۹۰	۳۱۵	۶۰
دهنو	۶۶	۲۶۲	۵۰
آزادی	۱۵	۷۲	۳۰
قلندری	۱۱	۴۳	۲۰
ده چل دم لوداب	۴	۳۱	۱۵

یافته ها

درصد روستاهای پاسخ دهنده آبمورد ۲۴ درصد، حیدرآباد سفلی ۲۱ درصد، دهنو ۱۹ درصد، آزادی ۱۶ درصد، قلندری ۱۰ درصد و ده چل دم لوداب ۱۰ درصد می باشد. شاخص و مولفه های این پژوهش را در ۴ بعد "اجتماعی- فرهنگی، اقتصادی، زیست محیطی و کالبدی" دسته بندی کردیم

بررسی های توصیفی از ۲۵۰ پرسشنامه نشان می دهد پاسخگویان براساس جنس ۱۰۰ درصد زن، براساس سواد ۱۸ درصد فاقد سواد، ۱۱ درصد ابتدایی، ۴۵ درصد راهنمایی، ۱۹ درصد دیپلم، ۷ درصد تحصیلات دانشگاهی؛ براساس سن میانگین سن پاسخ دهندگان برابر با ۳۰/۹۶ سال و همچنین

برای بررسی بعد اجتماعی-فرهنگی از ۱۱ گویه، برای اقتصادی ۱۱ گویه، زیست محیطی ۱۱ گویه و کالبدی ۶ گویه براساس طیف لیکرت تنظیم شده اند. پرسشنامه ها توسط زنان روستاهای مورد مطالعه تکمیل شده‌اند و نتایج ذیل حاصل شده‌اند.

جدول ۳- نتایج به دست آمده از آزمون اسپیرمن برای گویه های اجتماعی - فرهنگی (منبع: یافته های تحقیق، ۱۳۹۵)

سطح معناداری	ضریب همبستگی اسپیرمن	گویه های اجتماعی - فرهنگی
-	۱/۰۰۰	تحصیلات و سواد در دخالت زنان در روستا نقش دارند؟
۰/۱۲۴	-۰/۱۵۵	شرایط سنی محدودیتی در دخالت زنان در محیط زیست روستا دارد؟
۰/۵۷۱	۰/۰۵۷	تاهل و مشغله‌های مربوط به آن در نقش زنان در محیط زیست تاثیر دارد؟
۰/۰۰۲	۰/۳۰۷**	اعتماد بنفس به چه میزان در نقش زنان در محیط زیست تاثیر دارد؟
۰/۱۱۰	-۱/۶۱	شرایط اجتماعی برای پیشرفت زنان روستایی مناسب است؟
۰/۰۰۰	۰/۳۶۹**	وجود رسانه‌ها و فضای مجازی در نقش زنان در محیط زیست تاثیر دارد؟
۰/۴۲۹	-۰/۸۰	فعالیت‌های آموزشی و آگاهی بخشی به زنان روستایی در جهت پایداری محیط زیست وجود دارد؟
۰/۰۰۰	-۳/۸۵**	مردم فرهنگ بومی را در فعالیت های محیط زیستی خود اجرا میکنند؟
۰/۰۰۳	-۲/۹۹**	عرف و آداب و رسوم تاثیری در نقش زنان در محیط زیست دارد؟
۰/۰۰۲	۰/۳۰۹**	شرایط قومی و طایفه ای در نقش زنان در استفاده از محیط زیست تاثیر دارد؟
۰/۷۰۷	-۰/۳۸	در روستای شما مردان به فعالیت های زنان در محیط زیست تعصب زیادی دارند؟

همبستگی آنهاست دارای سطح معناداری ۹۵/می باشند، با توجه به نتایج به دست آمده در بیش تر گویه ها سطح معناداری ۹۹/می باشد .

بررسی نتایج گویه‌های اجتماعی: با توجه به نتایج به دست آمده از آزمون اسپیرمن در بعد اجتماعی گویه‌هایی که دو ستاره در بالای عدد ضریب همبستگی آنهاست دارای سطح معناداری ۹۹/ و گویه‌هایی که یک ستاره در بالای عدد ضریب

جدول ۴- نتایج به دست آمده از آزمون اسپیرمن برای گویه های اقتصادی (منبع: یافته های تحقیق، ۱۳۹۵)

سطح معناداری	ضریب همبستگی اسپیرمن	گویه های اقتصادی
-	۱/۰۰۰	وضعیت مالی زندگی در فعالیت های اقتصادی زنان در محیط زیست تاثیر دارد؟
۰/۰۰۹	۰/۳۱۹**	زنان با استفاده از محیط زیست به چه میزانی نیازهای زندگی شان را رفع می‌کنند؟
	-۲/۵۹**	مشارکت زنان روستایی در غایت های کشاورزی به چه میزانی است؟
۰/۰۴۵	-۲/۰۱*	زنان برای خرج کردن پول خود استقلال کافی دارند؟

۰/۰۰۰	۰/۵۱۱**	گرانی و شرایط اقتصادی در فعالیت زنان در محیط زیست نقش دارد؟
۰/۰۰۱	۰/۳۲۶**	زنان استفاده اقتصادی از درختان کوهی (بلوط، بنه و ...) دارند؟
۰/۰۰۸	-/۲۶۵**	زنان در استفاده اقتصادی از محیط زیست، به صورت بهینه از محیط استفاده می کنند؟
۰/۳۲۷	۰/۰۹۹	زنان در مراحل کشاورزی (کاشت، داشت و برداشت) با مردان مشارکت دارند؟
۰/۰۰۰	۰/۴۴۳**	محصولات زیست محیطی تا چه حد صرفه اقتصادی برای زنان روستایی دارد؟
۰/۰۰۰	۰/۶۳۲**	جایگاه اقتصادی زنان در فعالیت های محیطی به چه میزانی است؟
۰/۶۳۸	-/۰۴۸	فعالیت های دامداری در راستای پایداری محیط زیست روستا صورت می گیرد؟

۹۹/ و گویه هایی که یک ستاره در بالای عدد ضریب همبستگی آنهاست دارای سطح معناداری ۹۵/ می باشند، با توجه به نتایج به دست آمده در بیش تر گویه ها سطح معناداری ۹۹/ می باشد.

بررسی نتایج گویه های اقتصادی: با توجه به نتایج به دست آمده از آزمون اسپیرمن در بعد اقتصادی گویه های که دو ستاره در بالای عدد ضریب همبستگی آنهاست دارای سطح معناداری

جدول ۵- نتایج به دست آمده از آزمون اسپیرمن برای گویه های زیست محیطی (منبع: یافته های تحقیق، ۱۳۹۵)

سطح معناداری	ضریب همبستگی اسپیرمن	گویه های زیست محیطی
۰/۰۰۰	۱/۰۰۰	محیط زیست روستای شما توان اقتصادی دارد؟
۰/۰۰۰	۰/۵۱۲**	زنان روستای شما فعالیت های محیطی انجام می دهند؟
۰/۰۳۳	۰/۲۱۴*	استفاده زنان از محیط زیست در فصل های مختلف، متفاوت است؟
۰/۰۰۰	-/۳۷۹**	استفاده از محیط زیست توسط زنان با توجه به ظرفیت های محیطی انجام میگیرد؟
۰/۰۱۹	-/۲۳۵**	اقلیم مناسب منطقه باعث گسترش فعالیت های کشاورزی و محیطی در روستا شده است؟
۰/۰۲۷	-/۲۲۱*	زنان روستایی از محیط زیست استفاده بهینه میکنند؟
۰/۶۱۶	-/۰۵۱	کوهستانی و صعب العبور بودن ناحیه در میزان استفاده از محیط روستا نقشی دارد؟
۰/۰۰۰	۰/۳۸۷**	استفاده زنان از محیط زیست روستا باعث تغییر و تخریب محیط زیست می شود؟
۰/۰۶۱	-/۱۸۸	محیط زیست روستای شما به چه میزان برطرف کننده نیازهای مردم روستا می باشد؟
۰/۰۰۰	-/۶۱۲**	زنان در استفاده اقتصادی از محیط زیست به پایداری محیط توجه می کنند؟
۰/۰۰۴	-/۲۸۷**	زنان از مراتع روستا برای دام هایشان بهینه استفاده می کنند؟

بررسی نتایج گویه های زیست محیطی: با توجه به نتایج به دست آمده از آزمون اسپیرمن در بعد زیست محیطی گویه های که دو ستاره در بالای عدد ضریب همبستگی آنهاست دارای سطح معناداری ۰/۹۹ و گویه هایی که یک ستاره در بالای

عدد ضریب همبستگی آنهاست دارای سطح معناداری ۰/۹۵ می باشند، با توجه به نتایج به دست آمده در بیشتر گویه ها سطح معناداری ۰/۹۹ می باشد.

جدول ۶- نتایج به دست آمده از آزمون اسپیرمن برای گویه های کالبدی (منبع: یافته های تحقیق، ۱۳۹۵)

سطح معناداری	ضریب همبستگی اسپیرمن	گویه های کالبدی
-	۱/۰۰۰	از مصالح بومی و موجود در محیط در واحد مسکونی شما استفاده شده است؟
۰/۰۳۹	-۰/۲۰۷*	این مصالح استحکام کافی در مقابل مخاطرات را دارند؟
۰/۰۰۲	۰/۳۱۱**	بافت فیزیکی و کالبدی روستای شما سازگار با محیط زیست است؟
۰/۰۰۰	۰/۴۵۰**	زنان روستایی در تغییر شکل محیط زیست نقشی دارند؟
۰/۴۴۹	۰/۰۷۶	نوساز شدن بافت سکونتگاه های روستایی در استفاده از محیط زیست تاثیر داشته است؟
۰/۰۰۰	۰/۳۴۲**	در واحد مسکونی شما به چه میزان از چوب درختان (بلوط، بنه و.....) استفاده شده است؟

بررسی نتایج گویه های کالبدی: با توجه به نتایج به دست آمده از آزمون اسپیرمن در بعد کالبدی گویه های که دو ستاره در بالای عدد ضریب همبستگی آنهاست دارای سطح معناداری ۰/۹۵ می باشند، با توجه به نتایج به دست آمده در بیشتر گویه ها سطح معناداری ۰/۹۹ می باشد.

بررسی نتایج گویه های کالبدی: با توجه به نتایج به دست آمده از آزمون اسپیرمن در بعد کالبدی گویه های که دو ستاره در بالای عدد ضریب همبستگی آنهاست دارای سطح معناداری ۰/۹۵ می باشند، با توجه به نتایج به دست آمده در بیشتر گویه ها سطح معناداری ۰/۹۹ می باشد.

جدول ۷- آزمون t-test جهت معناداری ارتباط بین گویه های اجتماعی - فرهنگی (منبع: یافته های تحقیق، ۱۳۹۵)

Sig	Df	T	میانگین	شاخص آماری بعد
۰,۰۰۰	۲۴۹	۵۲/۱۴	۲/۶۱	اجتماعی - فرهنگی

جدول ۸ - آزمون t-test جهت معناداری بین گویه های اقتصادی (منبع: یافته های تحقیق، ۱۳۹۵)

Sig	Df	T	میانگین	شاخص آماری بعد
۰,۰۰۰	۲۴۹	۳۸/۶۸	۲/۰۵	اقتصادی

جدول ۹- آزمون t-test جهت معناداری بین گویه های زیست محیطی (منبع: یافته های تحقیق، ۱۳۹۵)

شاخص آماری	میانگین	T	Df	sig
بعد	۲/۵۸	۴۲/۳۰	۲۴۹	۰,۰۰۰
زیست محیطی				

جدول ۱۰- آزمون t-test جهت معناداری بین گویه های کالبدی (منبع: یافته های تحقیق، ۱۳۹۵)

شاخص آماری	میانگین	T	Df	Sig
بعد	۲/۴۲	۶۸/۵۴	۲۴۹	۰,۰۰۰
کالبدی				

زیست هستند. در این پژوهش هدف، بررسی و تحلیل نقش فعالیت های زنان در پایداری محیط زیست سکونتگاه های روستایی، دهستان لوداب شهرستان بویراحمد بود. در ابتدا میانگین از نتایج نمرات مردم نسبت به وضعیت روستاها محاسبه شد که این میانگین نشان داد وضعیت گویه های زیست محیطی، اجتماعی، فرهنگی، کالبدی و اقتصادی در سطح مناسبی قرار ندارد. سپس به بررسی گویه ها از طریق آزمون اسپیرمن پرداخته شد که براساس آزمون اسپیرمن، sig محاسبه شده در سطح آلفا ۰/۵، با ۰/۹۹، اطمینان کوچک تر از ۰/۱، به دست آمد که این امر فرضیه مبنی بر پایداری محیط زیست روستاها را رد می کند. از ارزش کار زنان روستایی در جهان همواره غفلت شده است و فعالیت های زنان روستایی که در کشاورزی معیشتی، بازارهای کارمحل، مزارع و همچنین در خانه داری انجام می گیرد، در اندازه گیری فعالیت های اقتصادی کشور نادیده انگاشته می شود و در آمارها به عنوان فعالیت اقتصادی ثبت نمی شود.

نتایج این تحقیق با مطالعات نجفیان و نامداری (۱۳۹۱)، اکبری (۱۳۹۱)، ملکی و علیپور (۱۳۹۳)، Nasrin (۲۰۱۲) و Engelman (۲۰۱۶) از نظر اینکه فعالیت های اقتصادی زنان موجب بهبود و پایداری محیط زیست نواحی می گردد، همخوانی دارد. همه مطالعات گذشته در این راستا بیان می کنند که فعالیت های زنان و مشارکت آنان در طرح های زیست محیطی پایداری زیست محیطی سکونتگاه ها را به همراه خواهد داشت. بنابراین نتایج همه این مطالعات و مطالعه کنونی نقش زنان را در پایداری محیط زیست مناسب ارزیابی نموده اند.

با بررسی گویه های اجتماعی- فرهنگی، اقتصادی، زیست محیطی و کالبدی مشاهده می شود که کمترین میانگین مربوط به بعد اقتصادی با ۲/۰۵ درصد و بیشترین میانگین مربوط به بعد اجتماعی- فرهنگی با ۲/۶۱ درصد است. میانگین رتبه های گویه ها نشان می دهد که به علت محروم بودن منطقه از لحاظ امکانات زیر ساختی و عدم وجود گاز برای سوخت و پخت و پز و استفاده خانوارها از هیزم و گیاهان کوهی و سایر علوفه ها برای دام هایشان بیش از ظرفیت مراتع از آن استفاده می کنند. روستاهای قلندری، آزادی، ده چل دم لوداب به علت کمبود جمعیت و مهاجرت مردم این روستاها به علت کمبود آب و مدرسه برای ادامه تحصیل از لحاظ زیست محیطی و از لحاظ اجتماعی ناپایدارند و روستاهای حیدرآباد سفلی و دهنو به علت عرف و آداب و رسوم و شرایط طایفه ای و قبیله ای و ادامه تحصیل زنان آن ها کم تر در محیط دخالت می کنند و هم از لحاظ زیست محیطی و هم از لحاظ اجتماعی پایدارند و روستای آرمورد به علت جمعیت زیاد، دامداری، کشاورزی و عدم توجه به ادامه تحصیل زنان، زنان این روستا بیش تر از سایر روستاها در محیط زیست دخالت می کنند و از لحاظ زیست محیطی ناپایدارتر و از لحاظ اجتماعی از سایر روستاها پایدارتر می باشد.

بحث و نتیجه گیری

زنان به ویژه زنان روستایی در پایداری محیط زیست می توانند نقش عمده ای ایفا نمایند، زنان با توجه به نقشی که در عرصه های گوناگون دارند، قادر به تاثیر گذاری بسیار بر محیط

- ۴- نهال کاری - صیفی کاری موجود در مناطق به زنان روستایی
- ۵- استفاده از نیروی بومی و آشنا با فرهنگ و رسوم منطقه جهت آموزش زنان
- ۶- تنظیم زمان پخش برنامه های رادیویی و تلویزیونی با توجه به ساعات بی کاری و اوقات فراغت زنان در سطح روستاها

منابع

- ۱- محمدی آشنانی، م. ح. محمدی آشنایی، ع. حسنی، الف، ۱۳۸۷، « تلفیق اخلاق محیط زیست با رهیافت ارزیابی راهبردی محیط زیست برای دستیابی به توسعه پایدار»، فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری، سال ۳، شماره ۳ و ۴، صص ۹-۱.
- ۲- گلشیری اصفهانی، ز. سرایی، م. ح. ۱۳۸۹، « برنامه ریزی راهبردی نظام زیست محیطی روستا با تجزیه و تحلیل SWOT، مطالعه موردی: بخش گندمان، شهرستان بروجن»، فصلنامه پژوهشهای روستایی، سال ۱، شماره ۴، صص ۷۳-۹۸.
- ۳- محمدی آشنانی، م. ح. محمدی آشنایی، ع. حسنی، الف، ۱۳۸۷، « پیشنهاد فرآیند تطبیقی ارزیابی و برنامه ریزی محیط زیست جهت توسعه ی پایدار روستایی در ایران»، فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۱، شماره ۱، صص ۷۷-۱۰۰.
- ۴- پورطاهری، م. م. نعمتی، ر. ۱۳۹۱، « اولویت بندی مسائل توسعه روستایی با تاکید بر دیدگاه روستاییان، مطالعه موردی: بخش مرکزی شهرستان خرم آباد»، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال ۱، شماره ۲، پیاپی ۲، صص ۱۱۳-۱۲۸.
- ۵- جلالیان، ح. دادگر، ح. ۱۳۹۲، « مکانیابی محل دفن بهداشتی زباله های روستایی، مورد: دهستان قلعه دره سی شهرستان ماکو»، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال ۲، شماره ۴، پیاپی ۶، صص ۹۷-۱۱۴.

مطابق با یافته ها، زنان در پایداری محیط زیست نقش دارند، زنان با توجه به نقشی که در عرصه های گوناگون دارند، قادر به تأثیرگذاری بسیار بر محیط زیست هستند. یافته های تحقیق نشان می دهد که نخست متناسب با افزایش نیروی کار زنان در فعالیت های اقتصادی روستایی و تولید محصولات کشاورزی و دامی بر میزان پایداری نواحی روستایی افزوده می شود. سپس بررسی ها نشان می دهد پایداری محیط زیست نواحی روستایی به نسبت فاصله از مرکز شهرستان ارتقاء می یابد و در نهایت در میان روستاهای مورد بررسی روستاهای دهنو و حیدرآباد سفلی در بالاترین سطح و روستاهای ده چل دم لوداب، آزادی و قلندری در سطح متوسط و روستای آبمورد در پایین ترین سطح قرار داشته است. علی رغم جوان بودن اکثر افراد مورد مطالعه، تعداد زیادی از آن ها راهنمایی بودند. این امر به دلیل عدم دسترسی به دبیرستان های دخترانه در روستاهای مورد مطالعه و مقطعی بودن نهضت سواد آموزی بوده است. با توجه به آگاهی بسیار اندک زنان روستایی در خصوص منابع طبیعی و برنامه های مختلف آن، لازم است کلاس های آموزشی توسط آموزشگر زن تشکیل شده و همچنین اقدام به فعالیت های مربوط به پایداری زیست محیطی در منطقه با مشارکت زنان شود. برای تحقق این امر افزایش سطح سواد مهم است. پایداری محیطی، امری تک بعدی نیست بلکه نظامی یگپارچه است که تحول منسجم و مرتبط اش زمینه توسعه یافتگی عرصه های روستایی را به دنبال دارد.

پیشنهادات

- ۱- اجرای برنامه های آموزشی مرتبط با منابع طبیعی در سطح روستاها و فراهم آوردن امکان ادامه تحصیل برای زنان و دختران
- ۲- روستایی منطقه به منظور ارتقاء سطح دانش و آگاهی زنان در زمینه های مختلف و از جمله منابع طبیعی و توسعه پایدار
- ۳- حمایت از تشکیل تشکلهای زنان در منطقه با محوریت منابع طبیعی، همراه با واگذاری زمین های طرح مشارکت مردمی

- ۱۳- صفری شالی ر، ۱۳۸۰، « نقش توانمند سازی اقتصادی و اجتماعی زنان در توسعه پایدار روستایی» ، مجموعه مقالات همایش اعتبارات خرد زنان روستایی و عشایر: معاونت ترویج و مشارکت مردمی وزارت جهاد کشاورزی، صص ۱۳۸ - ۱۱۳.
- ۱۴- رحیمی، ح، ۱۳۸۰، « نقش توانمند سازی مالی زنان در توسعه پایدار روستایی» ، مجموعه مقالات همایش اعتبارات خرد زنان روستایی و عشایر: معاونت ترویج و مشارکت مردمی وزارت جهاد کشاورزی، صص ۳۳۳ - ۳۱۹.
- ۱۵- غنیان، م، خانی، ف، قدیری معصوم، م، ۱۳۸۷، « نقش زنان روستایی در بهره برداری، حفاظت و احیاء عرصه های طبیعی بیابانی(مطالعه موردی استان خوزستان)» ، فصلنامه پژوهش زنان، دوره ۶، شماره ۱، صص ۱۱۹-۱۳۵.
- ۱۶- غنیان، م، زرافشانی، ک، ۱۳۷۵، « بررسی فعالیتهای ترویجی کشورهای مختلف در زمینه حفظ و احیاء جنگلها» ، مجموعه مقالات اولین سمینار علمی ترویج منابع طبیعی، امور دام و آبزیان، جلد دوم، صص ۲۷۹-۲۶۸.
- ۱۷- اسدی، ع، نادری، ک، ۱۳۸۸، « کشاورزی پایدار» ، انتشارات دانشگاه پیام نور.
- ۱۸- زالی، ن، اشرفی، س، ۱۳۹۲، « بررسی اثر جهانی شدن بر توسعه شهری» ، فصلنامه مطالعات راهبردی سیاستگذاری عمومی، شماره ۱۱، صص ۱ - ۱۶.
- ۱۹- موسی کاظمی محمدی، س. م، شکویی، ح، ۱۳۸۱، « سنجش پایداری اجتماعی توسعه شهر قم» ، فصلنامه پژوهش های جغرافیایی، شماره ۳۴، صص ۲۷-۴۱.
- 20- Jin, Xun and High, Karen.A. (2004), "A new conceptual hierarchy for identifying environmental sustainability metrics". Environmental Progress, Vol. 23, No.4.
- ۶- اقدسی، س، بابایی، ف، محمدی، ع، ۱۳۹۳، « نقش زنان تسهیل گر روستایی در آموزش توسعه پایدار و حفاظت از محیط زیست» ، مجله پایداری، توسعه و محیط زیست، دوره اول، شماره ۱، صص ۳۱-۳۹.
- ۷- عنابستانی، ع، الف، احمدزاده، س، ۱۳۹۱، « بررسی ارتباط بین ویژگی های مکانی- فضایی وعوامل موثر بر مشارکت زنان در سطح جامعه روستایی (مطالعه موردی: دهستان درزآب - شهرستان مشهد)» ، فصلنامه جغرافیا و مطالعات محیطی، شماره ۲، صص ۹۵ - ۱۱۲.
- ۸- زرافشانی، ک، ۱۳۸۸، « تبیین جایگاه مشارکت زنان روستایی در برنامه های آموزشی- ترویجی بر اساس نردبان مشارکت شری آرنستین» ، فصلنامه پژوهش زنان، دوره ۷، شماره ۳، صص ۱۰۷-۱۲۸.
- 9-Masika, R. and S. Joekes, (1997), Environmentally Sustainable Development and Poverty A Gender Analysis, BRIDGE (development - gender). Institute of Development Studies. The Gender Equality Unit, Swedish International Development Cooperation Agency (Sida), Report No 52, pp1-16.
- ۱۰- گراوندی، س، پاپ زن، ع، افشار زاده، ن، ۱۳۹۰، « مدل سازی توسعه پایدار زیست محیطی با استفاده از تئوری بنیانی (مورد مطالعه: روستای شروینه شهرستان جوانرود)» ، فصلنامه مسکن و محیط روستا، شماره ۱۳۶، صص ۶۷-۷۸.
- ۱۱- خانی، ف، احمدی، م، ۱۳۸۸، « تبیین عوامل موثر بر مشارکت زنان در تصمیم گیری های اقتصادی- اجتماعی در مناطق روستایی» ، فصلنامه پژوهش زنان، دوره ۷، شماره ۴، صص ۹۵-۱۱۳.
- ۱۲- موحد، ح، لشگرآرا، ف، کرکه آبادی، ن، ۱۳۸۵، « تحلیل جنسیتی و زنان روستایی» ، ماهنامه جهاد، شماره ۲۷۳، سال ۲۶، صص ۲۹۱ - ۲۶۶.

۲۴- مجیدی کرایبی، ن. م، ۱۳۷۱، « تاریخ و جغرافیای

کهگیلویه و بویراحمد»، انتشارات علمی: تهران.

۲۵- مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰، « شناسنامه آبادی‌های

کشور، شهرستان کهگیلویه و بویراحمد»، تهران:

مرکز آمار ایران.

۲۱- اکبری، ح، ۱۳۹۱، « نقش زنان در توسعه پایدار

محیط زیست»، فصلنامه زن در توسعه و سیاست،

شماره ۴، صص ۳۷-۵۶.

۲۲- سعیدی، ع، ۱۳۷۷، « توسعه پایدار و ناپایدار توسعه

روستایی»، فصلنامه تحقیقات مسکن و انقلاب،

شماره ۸۷.

23- Kaijuka, E (2007), GIS and rural electricity planning in Uganda, Journal of Cleaner Production, Volume 15, Issue 2, Pages 203-217.